

Leo Trotskij (1939)

SSSR i krig

Den tysk-sovjetiska paktens och SSSR:s karaktär

Är det möjligt att efter den tysk-sovjetiska paktens ingående betrakta SSSR som en arbetarstat? Sovjetstatens framtid har gång på gång givit upphov till diskussion bland oss. Det är inte att undra på; vi bevittnar historiens första experiment med en arbetarstat. Aldrig förut och någon annanstans har detta fenomen varit tillgängligt för analys. Vad det gäller frågan om SSSR:s sociala karaktär härrör misstagen vanligen, som vi förut slagit fast, från att det historiska faktumet ersatts av den programmatiska normen. Detta konkreta faktum avviker från normen. Detta innebär emellertid inte att det kullkastat normen, tvärtom, det har åter bekräftat den från den negativa sidan. Den första arbetarstatens degeneration, vilken fastslagits och förklarats av oss, har till yttermera visso bara grafiskt visat vad arbetarstaten borde vara, vad den kunde och skulle vara under vissa historiska betingelser. Motsättningen mellan detta konkreta faktum och normen tvingar oss inte att förkasta normen, utan tvärtom, att kämpa för den genom att följa den revolutionära vägen. Programmet för den annalkande revolutionen i SSSR bestäms å ena sidan av vår värdering av SSSR som ett objektivt historiskt faktum och å andra sidan genom en *norm* om arbetarstaten. Vi säger inte: ”Allt är förlorat, vi måste börja om från början.” Vi anger klart de element i arbetarstaten som på ett givet stadium kan räddas, bevaras och vidare utvecklas.

De som i våra dagar försöker bevisa att den tysk-sovjetiska paktens förändrar vår bedömning av sovjetstaten tar – i allt väsentligt – ställning för Kominterns position – eller för att vara mer exakt, Kominterns position av igår. Enligt denna logik blir det arbetarstatens historiska mission att kämpa för den imperialistiska demokratin. ”Förräderiet” av demokratierna till förmån för fascismen medför att SSSR inte kan betraktas som en arbetarstat. Men faktum är, att undertecknandet av fördraget med Hitler bara tillhandahåller ännu ett mått med vilket man kan mäta graden av sovjetbyråkratins degeneration och dess förakt för den internationella arbetarklassen, Komintern inräknat, men det ger ingen som helst grund för en omvärdering av den sociologiska bedömningen av SSSR.

Är skillnaderna politiska eller terminologiska?

Låt oss börja genom att ställa frågan om sovjetstatens natur. Men inte på det abstrakt-sociologiska planet utan på de konkret-politiska uppgifternas plan. Låt oss för ögonblicket medge att byråkratin är en ny ”klass” och att den nuvarande regimen i SSSR är ett speciellt system för klassutsugning. Vilka nya politiska slutsatser kan vi dra utifrån dessa definitioner? Fjärde internationalen erkände för länge sedan nödvändigheten av att störta byråkratin genom en revolutionär resning av arbetarna. Ingenting annat har föreslagits eller kan föreslås av dem som proklamerar byråkratin som en utsugande ”klass”. Det mål som skall uppnås genom att störta byråkratin är sovjetväldets återupprättande och den nuvarande byråkratins avstängning från det. Ingenting annat kan föreslås eller har föreslagits av de vänsterradikala kritikerna.¹ Det är de pånyttfödda sovjeternas uppgift att medverka i världsrevolutionen och bygga ett socialistiskt samhälle. Byråkratins störtande förutsätter därför bevarandet av statsegendomen och planekonomin. Häri ligger hela problemets kärna.

Givetvis kommer produktivkrafternas fördelning bland ekonomins olika branscher och generellt sett hela planens innehåll snabbt att förändras, när denna plan inte bestäms utifrån

¹ Man bör komma ihåg några av de kamrater, som i byråkratin såg en ny klass, samtidigt helt motsatte sig ett uteslutande av byråkratin ur sovjeterna. – L. T.

byråkratins intressen utan av producenterna själva. Men eftersom frågan om störtandet av den parasiterande oligarkin fortfarande är sammanlänkad med frågan om bevarandet av den nationaliserade (stats)egendomen, kallar vi den framtida revolutionen politisk. Vissa av våra kritiker (Ciliga,² Bruno och andra) föredrar, vad som än händer, att kalla den framtida revolutionen social. Låt oss erkänna denna definition. Vad är det den i grund och botten förändrar? Till de uppgifter för revolutionen som vi räknat upp lägger den ingenting överhuvudtaget.

Våra kritiker godtar i regel fakta i det skick vi en gång framlagt dem. De lägger på inget vis något väsentligt till bedömningen av vare sig byråkratins eller arbetarnas ställning, eller av Kremls roll på den internationella arenan. Inom alla dessa sfärer misslyckas de inte bara med att vederlägga vår analys, utan de baserar sig tvärtom fullständigt på den och begränsar sig t.o.m. helt till den. Den enda anklagelse de riktar mot oss är att vi inte drar de nödvändiga ”slutsatserna”. Vid en analys visar det sig emellertid att dessa slutsatser är av en helt terminologisk karaktär. Våra kritiker vägrar att kalla den degenererade arbetarstaten – en arbetarstat. De kräver att den totalitära byråkratin kallas en härskande klass. Revolutionen mot denna byråkrati föredrar de att betrakta inte som politisk utan som social. Om vi skulle göra dem dessa terminologiska eftergifter skulle vi försätta våra kritiker i en mycket besvärlig situation, så till vida som de själva inte skulle veta vad de skulle göra av sin rent verbala seger.

Låt oss rannsaka oss själva igen

Det skulle därför vara ett stycke monstruös dumhet att splittra sig från kamrater som i frågan om SSSR : s sociologiska natur har en uppfattning som skiljer sig från vår, så länge som de solidariserar sig med oss när det gäller de politiska uppgifterna. Men det skulle å andra sidan vara huvudlöst av oss att ignorera rent teoretiska och t.o.m, terminologiska skillnader, eftersom de i framtiden kan få kött och blod och leda till diametralt motsatta politiska slutsatser. Liksom en ordentlig husmor aldrig tillåter spindelnät och sopor att samlas, kan inte ett revolutionärt parti tolerera förvirring, tvetydighet och brist på klarhet. Huset måste hållas rent!

Låt mig för åskådlighetens skull påminna om thermidor. Under en lång tid antogs vi att thermidor i SSSR bara förbereddes och ännu inte fullbordats. Senare, när vi undersökte analogin till thermidor utifrån en mer precis och avvägd karaktäristik, kom vi till slutsatsen att thermidor redan ägt rum för länge sedan. Denna oförbehållsamma korrigerings av vårt misstag gav inte upphov till den minsta bestörtning inom våra led. Varför? Därför att *innehållet* i processerna i Sovjetunionen bedömdes på ett identiskt sätt av oss alla, när vi dag för dag tillsammans studerade reaktionens framväxt. Det var för oss bara en fråga om att förläna större precision åt en historisk analogi, inget mer. Trots några kamraters försök att avslöja meningsskiljaktigheter i frågan om ”försvaret av SSSR” – varom mer strax – hoppas jag att vi genom att helt enkelt precisera våra idéer kan bevara vår enighet på grundval av Fjärde Internationalens program.

Är den en cancersvulst eller ett nytt organ?

Våra kritiker har vid mer än ett tillfälle menat att den nuvarande sovjetbyråkratin har en mycket blygsam likhet med vare sig borgar- eller arbetarbyråkrati i kapitalistiska samhällen;

² *Ante Ciliga*: jugoslavisk revolutionär. 1926 begav han sig till Sovjetunionen för att arbeta för Komintern. Han blev medlem av det ryska kommunistpartiet och arbetade inom vänsteroppositionen. 1930 arresterades han och deporterades men släpptes och utvisades ur Sovjetunionen 1935. Under den sista tiden i häktet övergav han den trotskistiska rörelsen. Han accepterade inte längre dess analys av Sovjetunionens sociala natur. Se hans bok *Nel paese della mensogna*, Cadini, 1951.

att den i långt högre grad än fascistbyråkratin utgör en ny och mycket mäktigare social bildning. Det är helt riktigt och vi har aldrig blundat inför det. Men om vi betraktar sovjetbyråkratin som en ”klass” tvingas vi omedelbart slå fast, att denna klass på inget vis liknar någon av de besuttna klasser som vi känner från historien; vad vi vunnit är således inte mycket. Vi kallar allt som oftast sovjetbyråkratin en kast, och understryker därmed dess slutna karaktär, dess despotiska styre och drygheten hos det härskande skikt som anser sina föregångare härröra från Brahmas heliga läppar, medan folkets massa finner sitt ursprung i de mer vidlyftiga delarna av dennes anatomi. Men även denna definition har givetvis inte en strikt vetenskaplig karaktär. Dess relativa överlägsenhet ligger i att termens provisoriska prägel är uppenbar för alla, eftersom det aldrig skulle falla någon in att identifiera moskva-oligarkin med brahminernas hindukast. Den gamla sociologiska terminologin hade inte och kunde inte ha ett namn för en helt ny social företeelse som befinner sig i utvecklingsprocess (degeneration) och inte antagit stabila former. Emellertid fortsätter alla av oss att kalla sovjetbyråkratin en byråkrati, utan att glömma dess historiska särigheter. Detta borde enligt vår mening vara tillräckligt i dagens läge.

Vetenskapligt och politiskt – och inte rent terminologiskt – gäller frågan detta: Representerar byråkratin en temporär utväxt på en social organism eller har denna utväxt redan omvandlats till ett historiskt oundgängligt organ? Sociala utväxter kan vara produkten av en ”tillfällig” (dvs temporär och ovanlig) insnärjning av historiska omständigheter. Ett socialt organ (och ett sådant är varje klass, också en utsugande klass) kan endast ta form som resultat av de djupt rotade inre behoven hos själva produktionen. Om vi inte besvarar denna fråga, kommer hela kontroversen att degenerera till en ofruktbar lek med ord.

Byråkratins tidiga degeneration

Varje härskande klass' historiska berättigande bestod i detta –att det utsugningssystem den förestod drev fram utvecklingen av produktivkrafterna till en ny nivå. Utan minsta tvivel gav sovjetregimen en mäktig impuls till ekonomin. Men källan till denna impuls var nationaliseringen av produktionsmedlen och de planerade första ingreppen och på inget vis det faktum att byråkratin tilltvingade sig herraväldet över ekonomin. Tvärtom, byråkratin, som system, blev den värsta hämskon på landets tekniska och kulturella utveckling. Detta blev för en viss tid undanskymt av det faktum att sovjetekonomin under två decennier var sysselsatt med att överföra och uppta de avancerade kapitalistländernas teknologi och organisering av produktionen. Tiden av lån och imitation kunde fortfarande, på ont och gott, anpassas till den byråkratiska automatismen, dvs. kvävandet av allt initiativ och all skapande drivkraft. Men ju mer ekonomin utvecklades, ju mer komplexa dess fordringar blev, desto odrägligare blev det hinder som den byråkratiska regimen utgjorde. Den motsättning som fortgående skärps mellan dem leder till oavbrutna politiska konvulsioner, till en systematisk tillintetgörande av de mest framstående elementen inom alla aktivitetsområden. Innan byråkratin ur sig själv kunde utsöndra en ”härskande klass”, kom den därför i en olöslig motsättning till de krav utvecklingen ställde. Förklaringen till detta står att finna just i det faktum att byråkratin inte bär upp ett nytt ekonomiskt system som är den främmande och omöjligt utan den, utan är en parasitär svulst på arbetarstaten.

Betingelserna för byråkratins allmakt och fall

Den sovjetiska oligarkin har de gamla härskande klassernas alla lyten men saknar deras historia mission. Det som kommer till uttryck i sovjetstatens byråkratiska degeneration är inte det moderna samhällets allmänna lagar från kapitalism till socialism utan en speciell, exceptionell och temporär refraktion av dessa lagar under de förhållanden som råder i ett efterblivet revolutionärt land i en kapitalistisk omgivning. Knappheten på konsumtionsvaror

och den allomfattande kampen att förskaffa dem framskapar en polisman som tillerkänner sig själv fördelningens uppgift. Ett fientligt tryck utifrån påtvingar polismannen rollen av landets ”försvarare”, utrustar honom med nationell auktoritet och ger honom möjlighet att tvåfalt plundra landet.

De båda villkoren för byråkratins allmakt – landets efterblivenhet och den imperialistiska omgivningen – är emellertid temporära och av övergångskaraktär och måste försvinna med världsrevolutionens seger. T.o.m. borgerliga ekonomer har räknat ut att det med planekonomi skulle vara möjligt att snabbt höja USA:s nationalinkomst till 200 miljarder dollar om året och att man därmed inte bara skulle tillfredsställa hela befolkningens primära behov utan försäkra den verklig bekvämlighet. Å andra sidan skulle världsrevolutionen göra sig av med den bidragande orsak till byråkratisering som faran från omgivningen utgör. Eliminierandet av behovet att spendera en enorm del av nationalinkomsten på upprustning skulle höja massornas levnadsstandard och kulturella nivå än mer. Under dessa betingelser skulle behovet av en polisman-fördelare falla av sig självt. Administration som ett gigantiskt kooperativ skulle mycket snabbt tränga undan statsmakten. Det skulle inte finnas plats för en ny härsarklass eller en ny utsugarregim, mellan kapitalism och socialism.

Och om den socialistiska revolutionen inte genomförs?

Kapitalismens upplösning har liksom den gamla härsarklassens upplösning nått ytterlighetens gränser. Detta systems vidare fortbestånd är en omöjlighet. Produktivkrafterna måste organiseras i enlighet med en plan. Men vem kommer att genomföra denna uppgift – proletariatet eller en ny härskande klass av ”kommissarier”-politiker, administratörer och tekniker? Enligt vissa rationaliserande uppfattningar ger historiska erfarenheter vid handen, att man inte kan sätta hopp till proletariatet. Proletariatet visade sig inte ”kapabelt” att omvandla det senaste imperialistiska kriget fastän de materiella förutsättningarna för en socialistisk revolution redan förelåg vid den tiden. Fascismens framgångar efter kriget var återigen en konsekvens av proletariatets ”oförmåga” att leda det kapitalistiska samhället ur återvändsgränden. Sovjetstatens byråkratisering var i sin tur en konsekvens av ”oförmågan” hos proletariatet självt att reglera samhället genom demokratins mekanism. Den spanska revolutionen ströps av de fascistiska och stalinistiska byråkratierna inför världsproletariatets åsyn. Slutligen är den sista länken i denna kedja, det nya imperialistiska kriget, vars förberedelse ägde rum helt öppet inför ett fullständigt kraftlöst världsproletariat. Om man anammar denna uppfattning, dvs. om det tillkännages att proletariatet inte har styrka nog att genomföra den socialistiska revolutionen, då måste den trängande uppgiften att förstatliga produktivkrafterna uppenbarligen genomföras av någon annan. Av vem? Av en ny byråkrati som kommer att ersätta en avtynad bourgeoisie som ny härskande klass i världsskala. Det är så frågan börjar ställas av de ”vänsterradikaler” som inte låter sig nöja med att bolla med ord.

Det nuvarande kriget och det moderna samhällets öde

Genom själva händelsernas gång har nu denna fråga ställts mycket konkret. Det andra världskriget har börjat. Det ger obestridligen vid handen att samhället inte längre kan fortleva på kapitalismens grundval. Det gör därigenom proletariatet till föremål för en ny och kanske avgörande prövning.

Om detta krig framkallar en proletär revolution, vilket vi bestämt tror, måste det oundvikligen leda till störtandet av byråkratin i SSSR och till pånyttfödelsen av sovjetdemokratien på en vida högre ekonomisk och kulturell nivå än 1918. I så fall blir frågan om huruvida den stalinistiska byråkratin var en ”klass” eller en svulst på arbetarstaten automatiskt löst. Det kommer att stå klart för var individ att sovjetbyråkratin under världsrevolutionens utveckling bara var ett *tillfälligt* återfall.

Om det emellertid medges att det nuvarande kriget inte kommer att framkalla revolution utan ett förtvinande proletariat, så återstår ett annat alternativ: monopolkapitalismens fortsatta nedgång, dess fortsatta sammanväxt med staten och ersättandet av demokratin, där den ännu finns kvar, med en totalitär regim. Proletariatets oförmåga att ta ledningen över samhället kan under dessa förhållanden faktiskt leda till framväxten av en ny härskande klass ur den bonapartistiska fascistbyråkratin. Detta skulle, enligt alla tecken, vara ett förfallets regim, signalen till civilisationens förmörkelse.

Ett likartat resultat kan bli följden för den händelse proletariatet i de avancerade kapitalist-länderna, efter att ha erövrat makten, skulle visa sig oförmöget att behålla den och, som SSSR, överlämna den till en privilegierad byråkrati. Därmed skulle vi tvingas erkänna att anledningen till det byråkratiska återfallet inte har sina rötter i landets efterblivenhet och inte i den imperialistiska omgivningen utan i proletariatets medfödda oförmåga att bli en härskande klass. Därmed skulle det vara nödvändigt att med en blick bakåt i tiden slå fast, att dagens SSSR utifrån sina grundläggande kännetecken var föregångaren till en ny utsugarregim i internationell skala.

Vi har avlägsnat oss väldigt långt ifrån den terminologiska kontroversen om sovjetstatens nomenklatur. Men låt inte våra kritiker protestera, ty endast genom att skapa sig det nödvändiga historiska perspektivet kan man försäkra sig själv ett riktigt omdöme om sådana frågor som en regims ersättande av en annan. Det historiska alternativet är, om man löper linan ut, följande: antingen är stalinregimen ett motbjudande steg tillbaka i det borgerliga samhällets omvandling till ett socialistiskt, eller så är stalinregimen det första stadiet i ett nytt utsugarsamhälle. Om den andra prognosen visar sig vara riktig, kommer naturligtvis byråkratin att bli en ny utsugande klass. Hur betryckande det andra alternativet än må vara, om världsproletariatet faktiskt skulle visa sig oförmöget att fullfölja den mission som pålagts det under tidens lopp, så skulle inget annat återstå än att erkänna att det socialistiska programmet, som baserats på det kapitalistiska samhällets inre motsättningar, slutade som en utopi. Det är självklart att ett nytt ”minimi”-program skulle krävas – till försvar av slavarnas intressen i det totalitära byråkratiska samhället.

Men finns det idag sådana obestridliga eller ens övertygande objektiva fakta, vilka skulle tvinga oss att uppgge utsikten om den socialistiska revolutionen? Det är hela frågan.

Teorin om ”byråkratisk kollektivism”

Strax efter Hitlers maktövertagande kom en tysk ”vänsterkommunist”, Hugo Urbahns, till slutsatsen att i kapitalismens ställe var en ny era av ”statskapitalism” nära förstående. Som första exempel på en sådan regim nämnde han Italien, SSSR och Tyskland. Urbahns drog emellertid inte de politiska slutsatserna av sin teori. Nyligen har en italiensk ”vänsterkommunist”, Bruno R., som förut bekände sig till Fjärde Internationalen,³ kommit till slutsatsen att ”byråkratisk kollektivism” skulle komma att ersätta kapitalismen. (Bruno R. – *La Bureaucratization du Monde*, Paris 1939, 350 s.) Den nya byråkratin är en klass, dess förhållande till arbetarna består i kollektiv utsugning, proletärererna omformas till totalitära utsugares slavar.

Bruno R. jämför planekonomi i SSSR med fascism, nationalsocialism och Roosewelts ”New Deal”. Alla dessa regimer har otvivelaktigt gemensamma drag, vilket i sista hand bestäms av den moderna ekonomins kollektivistiska tendenser. Lenin formulerade t.o.m. före oktoberrevolutionen den imperialistiska kapitalismens avgörande egenheter, vilka är följande:

³ Trotskij hade inte några exakta upplysningar om Bruno Rizzi. Han kände honom endast genom hans bok. I själva verket hade Rizzi aldrig varit medlem av Fjärde Internationalen, utan han hade endast under en tid sökt kontakt med några av dess medlemmar.

enorm koncentration av produktivkrafter, tilltagande fusion mellan monopolkapital och stat, en organisk tendens till ohöjld diktatur som resultat av denna fusion. Både centralisering och kollektivisering bestämmer revolutionens politik och kontrarevolutionens, men det betyder på inget vis att det är möjligt att jämställa revolution, thermidor, fascism och amerikansk "reformism". Bruno har fastnat för det faktum att kollektiviseringstendenserna som resultat av arbetarklassens utmattning antagit formen av "byråkratisk kollektivism". Fenomenet är i sig obestridligt. Men vilka är dess begränsningar, och vad är dess historiska betydelse? Det vi betraktar som deformationen av en övergångsperiod, resultatet av en ojämn utveckling av en mångfald faktorer i en social process, uppfattas av Bruno R. som en självständig social bildning i vilken byråkratin är en härskande klass. Bruno R. ska i varje fall ha förtjänsten av att ha försökt överföra frågan från glosövningsens trollkrets till de stora historiska generaliseringarnas plan. Detta gör det så mycket lättare att avslöja hans misstag.

Liksom många ultravänstermänniskor identifierar Bruno R. stalinismens väsen med fascismens. Å ena sidan har sovjetbyråkratin upptagit fascismens politiska metoder, å andra sidan rycker fascistbyråkratin, vilken fortfarande begränsar statsingripandena till "partiella" åtgärder, fram emot och kommer snart att uppnå fullständigt förstatligande av ekonomin. Det första påståendet är helt riktigt. Men Brunos påstående att fascistisk "antikapitalism" är förmögen att expropriera bourgeoisin är fullkomligt vilseledande. "Partiella" åtgärder av statsingripanden och nationalisering skiljer sig i verkligheten från planerad statsekonomi på samma sätt som reformer skiljer sig från revolution. Mussolini och Hitler "koordinerar" bara de besuttnas intressen och "reglerar" den kapitalistiska ekonomin och, till yttermera visso, i första hand för krigsändamål. Kremloligarkin är återigen något annat: Den har möjlighet att styra ekonomin som helhet vilket bara beror på det faktum att den ryska arbetarklassen genomfört den största omvälvningen av egendomsförhållanden i historien. Denna skillnad får man inte ta miste på.

Men även om vi tar för givet att stalinism och fascism från motsatta poler en dag når fram till ett och samma slags utsugarsamhälle ("byråkratisk kollektivism" enligt Bruno R:s terminologi) kommer detta ändå inte att leda mänskligheten ur återvändsgränden. Det kapitalistiska systemets kris är inte bara en produkt av privategendomens reaktionära roll utan också av nationalstatens inte mindre reaktionära roll. Även om de olika fascistregeringarna skulle lyckas att var för sig skapa ett planekonomisystem, skulle kampen, bortsett från de i det långa loppet oundvikliga proletära revolutionära rörelser som ingen plan kan förutspå, mellan de totalitära staterna för världsherravälde fortsätta och även intensifieras. Krig skulle förtära frukterna av planekonomin och förstöra civilisationens grundvalar. Bertrand Russel tror faktiskt att en segerrik stat, som resultat av kriget, kan ena hela världen i ett totalitärt skruvstäd. Men även om en sådan hypotes skulle förverkligas, vilket är högst tvivelaktigt, skulle en militär "förening" inte vara stabilare än versaillefördraget. Nationella uppror och pacifikationer skulle kulminera i ett nytt världskrig, vilket vore civilisationens grav. Det är inte våra subjektiva önskningar utan den objektiva verkligheten som talar för att mänsklighetens enda utväg är en socialistisk världsrevolution. Alternativet är ett återfall i barbari.

Proletariatet och dess ledarskap

Vi ska mycket snart ägna en separat artikel åt frågan om förhållandet mellan klassen och dess ledarskap. Vi ska här begränsa oss till det nödvändigaste. Bara vulgär-"marxister" som fattar politiken som en i huvudsak och direkt "återspeglings" av ekonomin förmår tänka sig ledarskapet som en direkt och enkel återspeglings av klassen. I verkligheten böjer sig ledarskapet, som höjt sig över den förtryckta klassen, oundvikligen för den härskande klassens tryck. De amerikanska fackföreningarnas ledarskap t.ex., "återspeglar" inte så mycket proletariatet som bourgeoisin. Urskiljandet och utbildandet av ett sant revolutionärt ledarskap, som har förmåga

att motstå bourgeoisins tryck. är en utomordentligt svår uppgift. Dialektiken i den historiska processen har fått ett strålande uttryck i det faktum att proletariatet i det mest efterblivna landet. Ryssland, under vissa historiska betingelser kunnat uppvisa det mest framsynta och modiga ledarskap, medan tvärtom proletariatet i det land som har den äldsta kapitalistiska kulturen. Storbritannien, t.o.m. än idag har det mest tjockskalliga och servila ledarskap.

Det kapitalistiska samhällets kris som fick ett öppet uttryck i juli 1914 skapade från krigets allra första dag en stark kris i det proletära ledarskapet. Under de 25 år som förflutit sedan dess har proletariatet i de avancerade kapitalistländerna ännu inte skapat ett ledarskap som kunnat höja sig till den nivå vår tids uppgifter kräver. Den ryska erfarenheten vittnar emellertid om att ett sådant ledarskap kan frambringas. (Detta betyder naturligtvis inte att det kommer att bli immunt mot degeneration.) Man kan följaktligen ställa frågan så: Kommer den historiska objektiva nödvändigheten att i det långa loppet bana sin väg till medvetandet hos arbetarklassens avantgarde: dvs kommer under detta krig och de djupa chocker det måste genomgå ett genuint revolutionärt ledarskap att utbildas som är förmöget att leda proletariatet till maktövertagandet?

Fjärde Internationalen har besvarat denna fråga jakande, inte bara genom sitt program utan också genom själva sin existens. Alla olika typer av desillusionerade och skrämde representanter för pseudomarxismen utgår *tvärtom* från antagandet att ledarskapets bankrutt bara ”återspeglar” proletariatets oförmåga att fullfölja sin historiska mission. Det är inte alla av våra opponenter som klart uttrycker denna tanke, men alla av dem – ultravänstermänniskor, centrister, anarkister, för att inte nämna stalinister och socialdemokrater – överflyttar ansvaret från sig själva till proletariatets skuldror. Ingen av dem anvisar exakt under vilka betingelser proletariatet skulle vara kapabelt att genomföra den socialistiska omvälvningen.

Om vi utgår från att det är sant att orsaken till nederlagen har sina rötter i själva proletariatets sociala beskaffenheter, måste det moderna samhällets situation bedömas som hopplöst. Under den ruttnande kapitalismens betingelser växer proletariatet varken numeriskt eller kulturellt. Det finns därför ingen anledning förvänta att det en dag kommer att höja sig till de revolutionära uppgifternas nivå. Heltigenom annorlunda kommer saken att förefalla den som gjort klar för sig den grundläggande antagonismen mellan de arbetande massornas organiska, djupgående och oövervinnerliga drivkraft att slita sig loss ur kapitalets blodiga kaos, och den konservativa, patriotiska och fullständigt borgerliga karaktären hos arbetarklassens uttjänta ledarskap. Av dessa två oförenliga uppfattningar måste vi välja en.

Totalitär diktatur – ett tillstånd av akut kris och inte en stabil regim

Oktoberrevolutionen var ingen tillfällighet. Den förutsågs långt i förväg. Händelserna bekräftade denna förutsägelse. Degenerationen motsäger inte förutsägelsen, eftersom marxister aldrig hade trott att en isolerad arbetarstat i Ryssland kunde hålla sig upprätt i all oändlighet. Vi väntade faktiskt att sovjetstaten skulle knäckas snarare än degenereras; eller för att vara exaktare, vi drog ingen skarp gräns mellan dessa två möjligheter. Men de motsäger på intet vis varandra. Degenerationen måste ofrånkomligen övergå i en kollaps vid ett visst stadium.

En totalitär regim, om den så är av stalinistisk eller fascistisk typ, kan till själva sitt väsen bara vara en temporär övergångsregim. Den ohöljda diktaturen har genom historien generellt sett varit produkten av och symptomet på en speciellt allvarlig social kris och inte alls på en stabil regim. Allvarliga kriser kan inte vara ett permanent samhällstillstånd. En totalitär stat kan undertrycka sociala motsättningar under en viss tid, men den är oförmögen att förlänga sin egen existens. De ohyggliga utrensningarna i SSSR vittnar på ett övertygande sätt om det faktum att sovjetsamhället organiskt dras emot byråkratins fördrivande.

Det är förvånande att Bruno R. just i de stalinistiska utrensningarna ser bevis för att byråkratin har blivit en härskande klass, ty enligt hans mening kan bara en härskande klass vidta åtgärder i en så stor skala.⁴ Han glömmer emellertid att tsarismen, som inte var en klass, också tillät sig själv tämligen omfattande utrensningsåtgärder och därtill just i den period när dess slutgiltiga dom var förstående. Det är betecknande för Stalins växande dödsångest att han genom sin utrensningens ödeläggande och oerhörda svekfullhet ger vittnesbörd om inget annat än byråkratins oförmåga att omvandla sig själv till en stabil härskande klass. Skulle vi inte komma i en löjlig dager om vi tillskrev den bonapartistiska oligarkin namnet av en ny härskande klass bara några år eller t.o.m, några få månader innan dess nesliga fall? Om denna fråga ställs klart borde detta enligt vår mening vara tillräckligt för att avhålla kamraterna från terminologiska experiment och överilade generaliseringar.

Orientering mot världsrevolution och regenerationen av SSSR

Ett kvartssekel visade sig vara en alltför kort tid för den revolutionära upprustningen av världsproletariatets förtrupp, och en alltför lång period för att bevara sovjetsystemet intakt i ett isolerat, efterblivet land. Mänskligheten får nu betala för detta med ett nytt imperialistiskt krig; men den grundläggande uppgiften i vår epok har inte förändrats av den enkla anledningen att den ännu inte lösts. En kolossal tillgång under det senaste kvartsseket och ett ovärderligt löfte inför framtiden utgörs av det faktum att en avskild del av världsproletariatet i handling förmådde visa *hur* uppgiften måste lösas.

Det andra imperialistiska kriget ställer den olösta uppgiften på en högre historisk nivå. Den prövar ånyo inte bara de existerande regimernas stabilitet utan också proletariatets förmåga att ersätta dem. Resultaten av denna prövning kommer otvivelaktigt att ha en avgörande betydelse för vår värdering av dagens epok som den proletära revolutionens epok. Om oktoberrevolutionen mot all sannolikhet under det nuvarande kriget, eller omedelbart därefter, misslyckas att finna sin förlängning i något av de avancerade länderna; och tvärtom, om proletariatet överallt slås tillbaka på alla fronter – då skulle vi utan tvekan tvingas att ta upp frågan om en omvärdering av vår uppfattning av dagens epok och dess drivkrafter. I så fall skulle det inte vara fråga om att sätta en glosboksetikett på SSSR eller det stalinistiska gänget utan om en ny värdering av det världshistoriska perspektivet för de nästa decennierna om inte seklen: Har vi nått den socialistiska revolutionens och det socialistiska samhällets epok, eller, tvärtom, epoken för den totalitära byråkratins förfallande samhälle?

De tvåfaldiga misstag som schematiker som Hugo Urbahns och Bruno R. begår, består först i att de proklamerar denna senare regim som redan för tid och evighet installerad; därefter i att de förklarar den som en förlängd samhällelig övergångsfas mellan kapitalism och socialism. Ändå är det helt självklart att om det internationella proletariatet, som resultat av erfarenheterna av hela vår epok och det pågående nya kriget, visar sig oförmöget att bli det nya samhällets herrar, skulle detta betyda förlorandet av allt hopp om den socialistiska revolutionen, eftersom det är omöjligt att vänta sig gynnsammare betingelser; i varje fall kan ingen förutse dem nu eller karaktärisera dem. Marxister har inte den minsta rätt (om nu inte förlorade illusioner och trötthet betraktas som "rättigheter") att dra slutsatsen att proletariatet har förverkat sina revolutionära möjligheter och måste avsäga sig alla aspirationer på hege-

⁴ I sin boks sista del, vilken består av fantastiska motsägelser, förnekar faktiskt Bruno R. helt medvetet och uttalat sin teori om "byråkratisk kollektivism", vilken utvecklas i bokens första del och förklarar att stalinism, fascism och nazism är parasitära bildningar av övergångskaraktär; historiens straff för proletariatets kraftlöshet. M.a.o., efter att ha gjort Fjärde Internationalens åsikter till föremål för den allvarligaste kritik, återvänder Bruno R. till dessa åsikter men bara för att ånyo lansera en radda blint famlande. Vi finner ingen anledning att följa fotstegen av en författare som uppenbarligen förlorat sin balans. Vi är intresserade av de av hans argument, med vilka han försöker befästa sina åsikter om byråkratin som klass. – L. T.

monin under den omedelbart förestående eran. När det är fråga om de mest djupgående förändringar i de ekonomiska och kulturella systemen, väger 25 år på historiens skala mindre än en timme i en människas liv. Vad för slags människa är det som på grund av erfarenhetsmässiga misslyckanden under loppet av en dag uppger det mål han uppställt för sig på grundval av hela sitt tidigare livs erfarenheter och analyser? Under den ryska revolutionens allra mörkaste år (1907-1917) tog vi som vår utgångspunkt de revolutionära möjligheter som det ryska proletarietet öppnat 1905. Under världsreaktionens år måste vi fortsätta utifrån de möjligheter det ryska proletarietet uppenbarade 1917. Det var ingen tillfällighet att Fjärde Internationalen kallade sig själv den socialistiska revolutionens världsparti. Vår väg kommer inte att ändras. Vi styr vår kurs mot världsrevolutionen och just därigenom mot SSSR:s pånyttfödelse som arbetarstat.

Utrikespolitik är inrikespolitikens fortsättning

Vad försvarar vi i SSSR? Inte det vari det liknar de kapitalistiska länderna utan just precis vari det skiljer sig från dem. I Tyskland förespråkar vi också ett uppror mot den härskande byråkratin, men bara för att omedelbart tillintetgöra den kapitalistiska egendomen. I SSSR är byråkratins störtande oundgänglig för statsegendomens bevarande. Endast i denna mening försvarar vi SSSR.

Det finns inte en enda ibland oss som tvivlar på att de sovjetiska arbetarna skulle försvara statsegendomen, inte bara mot byråkratins parasitism, utan också mot tendenser till privat ägande för t.ex. kolschosaristokratins del. Men, när allt kommer omkring, så är utrikespolitiken en fortsättning på inrikespolitiken. Om vi i inrikespolitiken sätter försvaret av oktoberrevolutionens erövringar i samband med den oförsonliga kampen mot byråkratin, så måste vi göra samma sak vad utrikespolitiken anbelangar. Naturligtvis försäkrar oss Bruno R., när han utgår från det faktum att den ”byråkratiska kollektivismen” redan segrat över hela linjen, att ingen hotar statsegendomen, eftersom Hitler (och Chamberlain?), som ni förstår, är lika intresserade av att bevara den som Stalin. Bruno R:s försäkningar är ledsamt nog tanklösa. I händelse av seger kommer Hitler med all trolighet att kräva återlämnandet av all den egendom till tyska kapitalister som en gång exproprierats från dem; därefter kommer han att säkra ett liknande återställande för engelsmännen, fransmännen och belgarna för att nå en överenskommelse med dem på SSSR:s bekostnad; slutligen kommer han att i den tyska militärmaskinens intresse göra Tyskland till leverantör för de viktigaste statsföretagen i SSSR. Inte heller Chamberlain, slutligen, skulle under liknande omständigheter handla annorlunda än Hitler.

Försvaret av SSSR och klasskampen

Misstag i frågan om SSSR:s försvar härrör allt som oftast från en oriktig förståelse av metoderna för ”försvar”. Försvaret av SSSR innebär på inget vis ett närmande till kremlbyråkratin, ett accepterande av dess politik, eller en försoning med dess allierades politik. I denna fråga, liksom i alla andra, håller vi oss fullständigt på den internationella klasskampens grundvalar.

I den lilla franska tidskriften, *Que Faire*, slogs det nyligen fast att eftersom ”trotskisterna” är defaitister i förhållande till Frankrike och England är de därför också defaitister i förhållande till SSSR. M.a.o.: Om ni vill försvara SSSR måste ni sluta upp med att vara defaitister i förhållande till dess imperialistiska allierade. *Que Faire* räknade med att ”demokratierna” skulle vara SSSR:s allierade. Vad dessa vise män kommer att säga nu vet vi inte. Men det har knappast någon betydelse, för själva deras metod är rutten. Att avsvärja sig defaitism i förhållande till det imperialistiska läger SSSR idag ansluter sig till eller kan ansluta sig till i morgon är att skuffa fiendelägers arbetare över till deras regering; det innebär att man

avsvärjer sig defaitism i allmänhet. Att avsvärja sig defaitism under det imperialistiska krigets betingelser, vilket vore liktydigt med förkastandet av den socialistiska revolutionen – förkastandet av revolution i namn av ”försvar av SSSR” – skulle döma SSSR till ett slutgiltigt sönderfall och undergång.

”Försvar av SSSR” som Komintern tolkar det, baseras liksom gårdagens ”kamp mot fascismen”, på ett avståndstagande från självständig klasspolitik. Proletariatet omvandlas – av skilda anledningar under skilda förhållanden, men alltid och oföränderligt – till en hjälptrupp för det ena borgerliga lägret mot det andra. I motsats till detta säger några av våra kamrater: Eftersom vi inte vill bli Stalins och hans bundsförvanters verktyg, tar vi därför avstånd från försvaret av SSSR. Men därigenom visar de bara att deras uppfattning om ”försvar” i grund och botten sammanfaller med opportunisternas uppfattning; de tänker inte utifrån proletariatets självständiga politik. Vi försvarar i verkligheten SSSR på samma sätt som vi försvarar kolonierna, som vi löser alla våra problem, inte genom att stödja en imperialistisk regering mot en annan utan genom den metod som den internationella klasskampen i kolonierna såväl som metropolens centra utgör.

Vi är inget regeringsparti; vi är den oförsonliga oppositionens parti, inte bara i de kapitalistiska länderna utan också i SSSR. Våra uppgifter, bland dem ”försvaret av SSSR”, förverkligar vi inte genom det medium som de borgerliga regeringarna utgör och inte ens genom regeringen i SSSR, utan uteslutande genom utbildning av massorna genom agitation, genom att förklara för arbetarna vad de borde försvara och vad de borde stöta. Ett sådant ”försvar” kan inte ge omedelbara mirakulösa resultat. Men vi gör inte ens anspråk på att vara mirakelarbetare. Som läget nu är, är vi en revolutionär minoritet. Vårt arbete måste inriktas på att de arbetare vi har inflytande över kan uppfatta händelser korrekt och inte låter sig själva tas på sängen, samt förbereda det allmänna medvetandet hos deras egen klass för den revolutionära lösningen av de problem vi konfronteras med.

Försvaret av SSSR sammanfaller för vår del med förberedandet av världsrevolutionen. Endast de metoder kan tillåtas som inte står i konflikt med revolutionens intressen. Försvaret av SSSR förhåller sig till den socialistiska världsrevolutionen som en taktisk uppgift förhåller sig till en strategisk. En taktik är underordnad ett strategiskt mål och kan under inga förhållanden stå i motsättning till det senare.

Frågan om ockuperade territorier

När jag skriver dessa rader är frågan om de territorier som ockuperas av Röda Armén fortfarande höljd i dunkel. Meddelandena motsäger varandra, eftersom det från båda sidor ljugs en hel del; men de faktiska förhållandena på scenen är utan tvivel fortfarande ytterst förvirrade. De flesta av de ockuperade territorierna kommer utan tvivel att bli en del av SSSR. I vilken form?

Låt oss för ett ögonblick anta att moskvaregeringen genom fördraget med Hitler låter rätten till privategendom i de ockuperade områdena förbli orubbad och begränsar sig till ”kontroll” efter det fascistiska mönstret. En sådan eftergift skulle vara av djupgående principiell karaktär och kunde bli en utgångspunkt för ett nytt kapitel i sovjetregimens historia; och följaktligen en utgångspunkt för en ny värdering av sovjetstatens natur från vår sida.

Det är emellertid mer troligt att moskvaregeringen i de territorier som står på SSSR:s upptagningslista kommer att genomföra en expropriation av de stora landägarna och förstatligande av produktionsmedlen. Denna variant är troligast inte därför att byråkratin förblir det socialistiska programmet troget utan därför att den varken önskar eller kan dela makten, och de privilegier det senare innefattar, med de gamla härskande klasserna i de ockuperade territorierna. Här erbjuder sig bokstavligt talat en analogi. Den första bonaparten

hejdade revolutionen genom en militärdiktatur. Men när de franska trupperna invaderade Polen, undertecknade Napoleon ett dekret: ”Slaveriet är upphävt”. Denna åtgärd föranleddes inte av Napoleons sympati för bönderna, eller av demokratiska principer, utan snarare av det faktum att Bonapartes diktatur inte grundade sig på feodala utan på borgerliga egendomsförhållanden. Emedan Stalins bonapartiska diktatur inte grundar sig på privat- utan statsegendom, borde Röda Arméns invasion av Polen enligt sakens natur medföra ett upphävande av kapitalistisk privategendom för att därmed bringa de ockuperade territoriernas regim i överensstämmelse med regimen i SSSR.

Denna åtgärd, som till sin karaktär är revolutionär – ”expropriation av expropriatorerna” – utförs i detta fall efter militärbyråkratisk modell. Uppfordrandet av massornas självständiga aktivitet i de nya territorierna – och utan en sådan uppfordring, om de så uttalas med yttersta försiktighet, är det omöjligt att konstituera en ny regim – kommer imorgon utan tvivel att kvävas genom skoningslösa polisiära åtgärder för att säkra byråkratins makt över de vaknande revolutionära massorna. Detta är en sida av saken. Men det finns en annan. För att skapa sig en möjlighet att ockupera Polen genom en militärallians med Hitler, har Kreml sedan länge förrått och fortsätter att förråda massorna i SSSR och hela världen och har därigenom förorsakat en fullständig upplösning inom dess egen kommunistiska internationals led. Det primära politiska kriteriet är för oss inte omvandlingen av egendomsförhållandena i det eller det området, hur viktiga de i sig må vara, utan snarare förändringen i världsproletariatets medvetande och organisering, höjandet av dess förmåga att försvara tidigare erövringar och genomföra nya. Utifrån denna och enda avgörande ståndpunkt bevarar Moskvas politik i sin helhet fullständigt sin reaktionära karaktär och förblir det avgörande hindret på världsrevolutionens väg.

Vår *allmänna* värdering av Kreml och Komintern förändrar emellertid inte det *särskilda* faktum att egendomens förstatligande i de ockuperade territorierna i sig själv är en progressiv åtgärd. Det måste vi öppet erkänna. Om Hitler imorgon skulle kasta sina arméer mot öster för att återställa ”lag och ordning” i östra Polen, skulle de medvetna arbetarna försvara dessa nya egendomsformer som etablerats av den bonapartiska sovjetbyråkratin mot Hitler.

Vi lägger inte om vår kurs!

Förstatligandet av produktionsmedlen är, som vi nämnde, en progressiv åtgärd. Men det progressiva i det är relativt; dess specifika vikt beror av alla de andra faktorernas totala summa. Vi måste därför först av allt slå fast att utvidgandet av det territorium som dominerats av byråkratisk autokrati och parasitism, och gömmts under socialistiska åtgärders täckmantel, kan öka Kremls prestige och skapa illusioner om möjligheten att ersätta den proletära revolutionen med byråkratiska manövrar osv. Detta onda väger långt tyngre än det progressiva innehållet i de stalinistiska reformerna i Polen. För att den nationaliserade egendomen i de ockuperade områdena, såväl som i SSSR, ska bli en grundval för en äkta progressiv, dvs. socialistisk utveckling, är det nödvändigt att störta moskvabyråkratin. Vårt program behåller följaktligen all giltighet. Händelserna tog oss inte på sängen. Det är bara nödvändigt att tolka dem korrekt. Det är nödvändigt att ha en klar uppfattning om de skarpa motsättningar som ryms i SSSR:s karaktär och i dess internationella läge. Det är omöjligt att frigöra sig från dessa motsättningar med hjälp av terminologiska konstgrepp (”arbetarstat” – ”icke-arbetarstat”). Vi måste ta fakta som de är. Vi måste bygga vår politik på att ta de verkliga förhållandena och motsättningarna som vår utgångspunkt.

Vi tror inte Kreml om någon historisk mission. Vi var och förblir motståndare till nya territoriella upptagningar från Kremls sida. Vi är för Sovjetukrainas självständighet, och om vitryssarna så önskar – för Sovjetvitrysslands. På samma gång måste Fjärde Internationalens partisaner i de delar av Polen som ockuperats av Röda Armén spela den mest avgörande

rollen i exproprieringen av godsägarna och kapitalisterna, i fördelningen av jorden bland bönderna, i skapandet av sovjeter och arbetarkommittéer, etc. Medan de gör detta, måste de bevara sin politiska självständighet, under val till sovjeter och fabrikskommittéer måste de kämpa för en fullständig självständighet för de senare från byråkratin, och de måste sprida revolutionär propaganda i en anda av misstro mot Kreml och dess lokala agenter.

Men låt oss anta att Hitler vänder sina vapen mot öster och invaderar de områden som besatts av Röda Armén. Under dessa betingelser kommer Fjärde Internationalens partisaner, utan att för den skull på något sätt förändra sin inställning till kremloligarkin, att som den allra viktigaste uppgiften för stunden föra fram nödvändigheten av militärt motstånd mot Hitler. Arbetarna kommer att säga: ”Vi kan inte överlåta störtandet av Stalin åt Hitler; det är *vår egen uppgift*”. Under den militära kampen mot Hitler kommer de revolutionära arbetarna att sträva efter att komma i bästa möjliga kamratliga förhållande till Röda Arméns soldater. Medan man tillfogar Hitler nederlag kommer bolsjevik-leninisterna på samma gång att sprida revolutionär propaganda mot Stalin och förbereda hans störtande vid nästa eller kanske ytterligare nästa fas.

Detta slags ”försvar av SSSR” kommer naturligtvis att skilja sig som himmel och jord från det officiella försvar som nu förs fram under parollen: ”För fäderneslandet! För Stalin!” Vårt försvar av SSSR förs fram under parollen: ”För socialism! För världsrevolutionen! Mot Stalin!” För att dessa två varianter av ”försvar för SSSR” inte ska blandas ihop i massornas medvetande, är det nödvändigt att klart och exakt veta hur man ska formulera paroller som svarar mot den konkreta situationen. Men framför allt är det nödvändigt att klart fastställa just vad vi försvarar, just hur vi försvarar det och mot vem vi försvarar det. Våra paroller kommer att skapa förvirring bland massorna bara om vi själva inte har ett klart grepp om våra uppgifter.

Slutsatser

Vi har ingen som helst anledning att för närvarande förändra vår principiella inställning i förhållande till SSSR.

Krig accelererar de olika politiska processerna. Det kan accelerera den revolutionära regenerationsprocessen i SSSR. Men det kan också accelerera dess slutgiltiga degenerationsprocess. Det är av detta skäl oundgängligt att vi oförtrutet och utan förutfattade meningar följer dessa modifieringar som kriget ingjuter i SSSR:s inre liv så att vi kan ta ögonblicket i akt att värdera dem.

Våra uppgifter i de ockuperade territorierna förblir i grund desamma som i själva SSSR; men eftersom händelserna ställer dem i en ytterst skarp form, blir det desto lättare för oss att klargöra de allmänna uppgifterna i förhållande till SSSR.

Vi måste formulera våra paroller på ett sådant sätt att arbetarna klart kan se exakt vad vi försvarar i SSSR (statsegendom och planekonomi), och mot vilka vi för en oförsonlig kamp (den parasitära byråkratin och dess Komintern). Vi får inte för ett ögonblick förlora det faktum ur sikte att frågan om sovjetbyråkratins störtande för oss är underordnad frågan om bevarandet av statsegendomen i SSSR:s produktionsmedel; att frågan om att bevara statsegendomen i SSSR:s produktionsmedel för oss är underordnad frågan om proletarietets världsrevolution.

25 september 1939

Först publicerad på svenska i samlingsverket *Till marxismens försvar*, Coeckeberghs/Röda Rummet, 1972